

Per Lusum & Jocum

Șerban FOARȚĂ

Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Litere
West University of Timișoara, Faculty of Letters
Personal e-mail: serfoar@yahoo.com

Per Lusum & Jocum

The present study is a review of the most recent Romanian translation of one of Jan Amos Comenius's major works - namely *Orbis Sensualium Pictus*, translated by the academic Marcela Ciortea. While observing the translations's remarkable merits, Șerban Foarță also shows how the jocular spirit of Comenius's work has infiltrated the spirit of the modern avant-garde - and mostly that of Eugène Ionesco's literature.

Keywords: Jan Amos Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, Marcela Ciortea, Eugène Ionesco

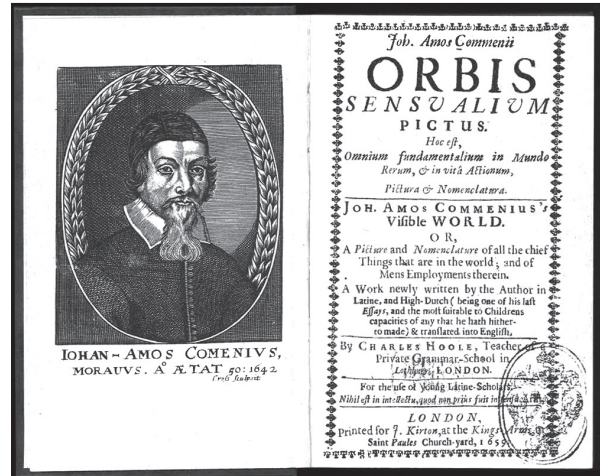
Un eveniment editorial va fi fost, acum un an și jumătate, (re?)apariția în română (la editura Argonaut din Cluj-Napoca) a insolitului „manual” al lui Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, sub numele de *Lumea sensibilă în imagini*.

Va fi fost, la modul prezumtiv, *fără să fie*, totuși, ca atare (cu toate că, prin publicații, recenziile n-au prea lipsit), din cauza blazării noastre, a ignoranței întru *umanioare*, a crizei imboldului de ordin pedagogic, a faptului că Ministerul Educației e azi, la noi, al unei noneducații crase, ș.a.m.d.

La care se adaugă discreția traducătoarei, doamna *încă-lector* (ceea ce e, din *n* motive, scandalos!) Marcela Ciortea, – căreia-i aparține, pe lângă tălmăcire, îngrijirea ediției (și, asupra acesteia, o notă consistentă), studiul introductiv, tabelul cronologic, bibliografia și iconografia.

Vreau să spun că ne lipsește, iată, cultura umanistă, *eruditio*, cea care-i „antidotul ignoranței” și, implicit, al „răgetului” ei (*ruditis antidotum est*) și „cu care mințile capabile trebuie deprinse în școală” (*qua in scholis ingenia imbui debent*).

Nu ne-a lipsit, cu totul, totdeauna; numai că nu am zăbovit prea mult pe căile ei pe care, ajunși târziu, le-am părăsit, de voie, de nevoie, curând și, pare-se, definitiv. (Ceea ce, astăzi, fac și alții, superiori nouă în

materie de, așa-zicând, instrucție transvernaculară.)

Fără să fiu expert în *Humaniora*, nici specialist în strictul domeniu pedagogic, remarc, din capul locului, că admirabilul Comenius e, dincolo de zelu-i de *homo religiosus* și de sobrietatea-i de savant, un înainte-mergător al așa-zisei *Gaia Scientia*, al unei „științe vesele” adică, tot astfel cum e și un *homo ludens*, – bucuria învățării joculară făcând, în fine, cenușia școală mai atractivă, mai voioasă și, *ipso facto*, mult mai eficientă. Căci „Fratele morav”, Jan Amos, nu e un teoretician în gol, ci unul practic și activ spre binele

Sursă foto: <https://www.biography.com/people/eug%C3%A8ne-ionesco-9349734>

și-n interesul Școlii.

Id est, cu propriile-i cuvinte (din *Praefatio*):

„... atrași aici [pe băncile școlii, *n.m.*] și conduși cu atenție în această direcție, copiii sunt pregătiți *prin joc și joacă* [s.m.] pentru cunoașterea celor mai importante lucruri din lume.”

„Prin joc și joacă”, așadar, – *per lusum & jocum!*

Nu-i de mirare că o serie de imagini ale acestei enciclopedii universale ilustrate au drept subiecte felurite jocuri: *Ludus scenicus*, *Prestigiae*, *Palestra*, *Ludus pilae*, *Ludus aleae* și, în fine, *Ludi pueriles*, – acestea ultime făcând pereche, peste veac, cu *Jocurile de copii* ale lui Bruegel cel Bătrân și/sau cu rabelaisienele *Jeux de Gargantua*.

De remarcat că articolele despre jocuri sunt așezate, de către Comenius, între *Înmormântarea* și *Regatul și ținutul*, adică *Sepultura* și, respectiv, *Regnum et regio*.

Cei ce urăsc râsul, „aghelaștii”, pot vedea într-asta o, vai, impietate sau, baremi, o ireverență. Doar că, aici, nu-i vorba de niciun sacrilegiu, ci de un prea-firesc bun-simț (care *înșiruie* și-atât, fără aluzii).

Bun-simțul și firescu-i sunt, de altfel, congenitale lui Comenius, care nu-i numai umanist, dar și uman (ba, pe ici, pe colo, chiar bonom), – școlarul cel descris de către Jacques Melancolicul, în *As You Like It*, „with his satchel,/ And shining morning face creeping, like snail/ Unwillingly to school...”, stârnindu-i compasiunea, pe cât bănuie, și determinându-l să conceapă, din empatie, o mai blândă, mai omenoasă școală, cu delectabile (și, deci, mai instructive) bucoavne-n „chipuri și icoane” (vorba lui Nicolae Iorga), care „să se dea copiilor la mână, ca să-i încânte, după bunul-plac...”, adică, în original: „Detur pueris in manus, ad oblectandum se, pro lubitu...”

Exagerând, nu, însă, foarte mult, ai uneori,

impresia că Jan Amos Comenius va fi compus acest opuscul delectabil (ca, bunăoară, un Charles Cros, *Le Hareng saur*, „une histoire, – simple, simple, simple”) „pour mettre en fureur les gens – graves, graves, graves,/ et amuser les enfants – petits, petites, petites”!

Nu intru în detalii, căci această recenzie nu-i un studiu propriu-zis, ci un salut pe care-l adresez, după un an și șase luni, traducătoarei.

Marcela Ciortea merită elogiul pentru pasiune, erudiție, acribie și alte calități ce fac, cred eu, din propria-i tălmăcire un *model* de traducere fidelă și cursivă, inteligentă și seducătoare.

Căci seducător e însuși textul, ce, după *Praefatio*, debutează cu o irezistibil de caldă îmbiere, anume „Veni, Puer!”, „Hai, copile!”

O, în fine, scurtă divagație: ca orice dicționar (sau lexicon), și acesta, *Orbis sensualium pictus*, se întemeiază pe așa-numitul *principiu al identității* (A°A).

Fie că noțiunile, într-însul, sunt definite în cuvinte sau, când e cu putință, desenate, definițiile respective frizează tautologia.

Or, dacă tautologia (pentru, să zicem, Eugen Ionescu, care, dintr-un manual de englezește, află că „mărul e rotund” [„the apple is round”, – exemplul e, aici, imaginar!]) e stupidă ca un loc comun, aceasta-i, pentru alții (care nu disprețuiesc truismul [> engl. *true*], adică evidența), proba însăși a stabilității (relative, – nu mai puțin, însă, dezirabile) a lumii noastre.

Și este, pare-se, o permanentă și binefăcătoare revelație că, pipăit cu palma sau văzut, „malum est rotundum” (cf. *op. cit.*, p 39).

Numai că, desigur, *Orbis sensualium pictus* nu e... *Cantatrix calva*, – nici Comenius, Eugen Ionescu!